

XII PROGRAM VARUHA – KLJUČNE ZAVEZE ZA POSLANCE DRŽAVNEGA ZBORA

Zakaj je ta program drugačen

Ta program ne izhaja iz vprašanja, *katere pravice imamo zapisane*, temveč iz vprašanja, *zakaj te pravice v praksi pogosto ne delujejo*. Ključni problem v Sloveniji danes ni odsotnost zakonodaje, temveč razdrobljenost postopkov, dolgotrajno odločanje, nejasna odgovornost in nepoznavanje pravic pri ljudeh. Posledica so sistemske kršitve, ki jih formalni nadzor pogosto zazna prepozno.

Vloga Varuha v tem programu zato ni ideološka ali politična, temveč **operativna in preventivna**: pomagati državi, da pravočasno zazna, kje sistem ne deluje več.

Tri vsebinske zaveze za mandat

1. Varnost, sobivanje in večetnične skupnosti

Varuh bo sistematično obravnaval primere, kjer država ne zagotovi osnovne varnosti prebivalcev in kjer neučinkovito delovanje institucij vodi v ponavljajoče se kršitve, strah in getoizacijo. Cilj ni poseg v operativno delo policije ali lokalnih oblasti, temveč prepoznavanje in odprava sistemskih napak, ki onemogočajo učinkovito zaščito ljudi.

2. Ekonomske človekove pravice: delo, podjetništvo, davki

Varuh bo posebno pozornost namenil položaju ljudi, ki ob izgubi dela ali v podjetniški dejavnosti izgubijo socialno varnost brez jasnih in pravočasnih odločitev države. To vključuje fiktivno samozaposlitev, nevročanje odločb o prenehanju pravic, dolgotrajne davčne postopke in nesorazmerne odmere. Cilj je, da država ne posega v ekonomsko eksistenco ljudi, preden imajo dejansko možnost učinkovitega pravnega varstva.

3. Najranljivejši: otroci, mladi, družine, starejši

Varuh bo zahteval celostno obravnavo otrok s posebnimi potrebami, družin v socialni stiski, mladih brez dostopa do stanovanj in starejših brez ustrezne oskrbe. Ključni problem danes ni pomanjkanje institucij, temveč pomanjkanje ene odgovorne točke, ki bi primer vodila od začetka do rešitve.

Kaj se bo v praksi spremenilo

Varuh bo poleg obravnave posameznih pobud sistematično spremljal, **kje se kršitve ponavljajo**, zakaj do njih prihaja in kateri organi pri tem stalno odpovedujejo. To ne pomeni prevzema odločanja, temveč pravočasno opozarjanje, preden se kršitve razširijo in postanejo politični ali sodni problem.

Kako bo Varuh deloval

Program uvaja upravljanje tveganj za človekove pravice: ko se zaznajo nova ali povečana tveganja (npr. digitalizacija, avtomatizirano odločanje, okoljske krize), se ta sistemsko uvrstijo v register tveganj, ocenijo po resnosti in verjetnosti ter vključijo v redno delo Varuha. S tem se Varuh preusmerja iz zgolj reaktivnega v preventivno delovanje.

Kaj program ne pomeni

Program ne pomeni posega v pristojnosti Državnega zbora, Vlade ali sodišč, ne pomeni dodatnega nadzora nad poslanci in ne pomeni političnega aktivizma. Pomeni orodje, s katerim politika prejme **jasna, argumentirana opozorila**, kje sistem ne deluje več.

Zakaj je presoja programa pomembna

Izbira Varuha ni zgolj kadrovsko vprašanje, temveč odločitev o tem, **ali želi Državni zbor Varuha kot formalno institucijo ali kot učinkovit sistemski korektiv**. Presoja programa ni dolžnost do kandidata, temveč dolžnost do ljudi, katerih pravice Varuh ščiti.

Sklepno sporočilo

Ta program ne obljublja konflikta s politiko, obljublja pa iskreno opozarjanje, ko sistem povzroča kršitve. Cilj mandata je preprost: **manj ponavljajočih se kršitev, manj sodnih sporov, več delujoče države**.

Z vidika stroškov in koristi program pomeni omejene organizacijske prilagoditve in kratkoročen napor, ob tem pa dolgoročno zmanjšuje sistemske kršitve, sodne spore in regresne posege v zakonodajo, kar prinaša pomembne koristi za pravno varnost, javne finance in zaupanje ljudi v državo.

Podpis: mag. Franc Derganc

Gradivo je pripravljeno za predstavitev poslancem Državnega zbora Republike Slovenije.